

درس آمادگی دفاعی چگونه به وجود آمد؟

گروه درسی آمادگی دفاعی
دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی

کلیدواژه‌ها: آمادگی دفاعی، دفاع، جنگ.

و جهان پدید آورد که خروج از دایره‌ی وابستگی به آمریکا در همسایگی کشور بزرگی به نام اتحاد جماهیر شوروی (سابق)، یکی از مهم‌ترین و محسوس‌ترین تبعات آن بود.

علاوه بر این، عدم وابستگی یکی از کشورهای حوزه‌ی خاورمیانه به شرق و غرب، ارائه‌ی الگویی جدید برای مبارزه با استبداد، کسب استقلال و آزادی در مهم‌ترین منطقه‌ی نفت‌خیز جهان و طرح و ارائه‌ی روشی جدید برای مبارزه با رژیم اشغالگر قدس، بخشی از عواقب پیروزی انقلاب اسلامی مردم ایران بود که قدرت‌های سیاسی مدعی جهان نمی‌توانستند نسبت به آن عکس‌العملی نشان ندهند.

تحریک قومیت‌ها و بروز ناآرامی‌های متعدد در چند شهر و استان کشور، حمله‌ی نظامی ناموفق آمریکا در صحرای طبس، کودتای نوژه و ترور شخصیت‌های اندیشمند و تأثیرگذار کشور - که همگی به طور مستقیم یا غیرمستقیم از دولت‌های بیگانه

مقام معظم رهبری: «دفاع جزئی از هویت هر ملت زنده است. هر ملتی که نتواند از خود دفاع بکند، زنده نیست؛ هر ملتی هم که به فکر دفاع از خود نباشد و خود را آماده نکند، در واقع زنده نیست؛ هر ملتی که اهمیت دفاع را درک نکند، به یک معنا زنده نیست.»

انقلاب اسلامی ملت ایران که از سال ۱۳۴۲ با رهبری **امام خمینی** (ره) آغاز شده بود، پس از اوج‌گیری آن در دی‌ماه ۱۳۵۶، سرانجام در بهمن‌ماه ۱۳۵۷ با سقوط رژیم دیکتاتوری شاه به پیروزی رسید و نظام جمهوری اسلامی در کشور ایران شکل گرفت.

پیروزی ملت ایران که با رهبری فقیهی اندیشمند و شجاع و با استقامت و پایداری مردم در راه خدا به دست آمد و حاکمیت نظام اسلامی را به دنبال داشت، وضعیت جدیدی را در منطقه

درس آمادگی دفاعی به وسیله‌ی هیئت وزیران، دانش‌آموزانی که این درس را در دوره‌های راهنمایی و متوسطه بگذرانند، از دو ماه کسر خدمت سربازی بهره‌مند خواهند شد.

در همین جهت، در جلسه‌ی شماره‌ی ۶۴۶ شورای عالی انقلاب فرهنگی مورخ ۸۸/۴/۳۰، ماده‌ی واحده‌ی «پیش‌بینی و اختصاص درس آشنایی با فرهنگ و ارزش‌های دفاع مقدس، برای تدریس در دانشگاه‌ها و مدارس» به تصویب رسیده است.

ضرورت وجود درس آمادگی دفاعی در حال حاضر چیست؟

از دیدگاه منابع دینی، زندگی و حیات اساسی‌ترین و محوری‌ترین ویژگی موجودات است و تمام مخلوقات عالم دارای درجه‌ای از زندگی و حیات هستند. از دیدگاه قرآن کریم، هر موجودی متناسب با مرتبه‌ی وجودی خود از حیات برخوردار است. در این میان، انسان به عنوان خلیفه‌ی الله، با بهره‌مندی از فطرت الهی و آگاهی و اراده‌ی خود و متناسب با تلاش و مجاهدت خویش می‌تواند به بالاترین سطح حیات دست یابد. البته انسان موجودی اجتماعی است و در تعامل با دیگران و از متن اجتماع به درجات کمال می‌رسد. در مسیر کمال انسان، موانع گوناگونی وجود دارند که خداوند استعداد و توانایی دفع آن‌ها را به انسان‌ها عطا کرده است، اما چگونگی و راه‌های دفع موانع، به شرایط، موقعیت، امکانات و نیز تدبیر و اراده‌ی انسان بستگی دارد.

توان دفاع، یکی از استعدادهایی است که به صورت غریزی در تمام موجودات زنده، به عنوان واکنشی طبیعی برای محافظت از جان و حفظ حیات صورت می‌گیرد. اما در انسان مؤمن، علاوه بر عکس‌العملی فطری برای حفظ جان، عمل و اقدامی هوشمندانه و مبتنی بر عقل و منطق است که در عرصه‌ی دین و برای رسیدن به کمال، رنگ و بوی عبادت و جهاد به خود می‌گیرد. بر همین اساس، خداوند در آیاتی از قرآن کریم، به کسانی که مورد ظلم و تعدی متجاوزان قرار گرفته‌اند، رخصت و اجازه‌ی دفاع داده است. از جمله در آیه‌ی ۳۹ از سوره‌ی حج می‌فرماید: «به کسانی که جنگ بر آن‌ها تحمیل شده، رخصت (دفاع و جهاد) داده شده است، چرا که مورد ظلم قرار گرفته‌اند و البته خدا بر پیروزی آنان سخت تواناست.»

یکی از آثار دفاع، جلوگیری از گسترش تباهی و فساد در عالم است، زیرا اگر ستمگران مقاومتی در مقابل خود نبینند، تا آن‌جا که بتوانند پیش می‌روند و به ظلم، تباهی و خون‌ریزی روی زمین می‌پردازند. به همین دلیل، خداوند در آیه‌ی ۲۵۱ از سوره‌ی بقره می‌فرماید: «اگر خداوند بعضی از مردم را به وسیله‌ی برخی دیگر دفع نمی‌کرد، قطعاً زمین تباه می‌گردید، ولی خداوند نسبت به جهانیان تفضل دارد.»

البته آثار فراوانی بر دفاع مترتب است که جلوگیری از تعدی ظالم بر مظلوم، حفظ ارزش‌ها و مراکز فرهنگی، پیش‌گیری از ایجاد ناامنی، جلوگیری از تسلط کافران بر مؤمنان و... از آثار دیگر دفاع تلقی می‌شوند.

سرچشمه می‌گرفت - بخشی از حوادثی بود که به قصد ساقط یا منحرف کردن انقلاب اسلامی ایران صورت گرفت؛ ولی هیچ یک نتوانست در عزم و اراده‌ی رهبری نظام و مردم مقاوم ایران خللی ایجاد کند.

در چنین شرایطی، حکومت بعثی عراق که به رغم امضای قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر به وسیله‌ی شخص **صدام حسین**، از محتوای این قرارداد ناخرسند بود، همواره در پی فرصتی می‌گشت تا به هر نحو ممکن، از عملی شدن آن شانه خالی کند و تنگناهای سیاسی، اقتصادی و جغرافیایی خود را بهبود بخشد. از این‌رو، موقعیت داخلی ایران و اجماع نانوشتته‌ی قدرت‌های سیاسی جهان علیه کشور ما را بهترین فرصت برای تجاوز به مهین ما و الحاق بخشی از خاک سرزمین ایران اسلامی به عراق ارزیابی کرد.

حمله‌ی نظامی ارتش بعثی عراق در ۳۱ شهریور ماه سال ۱۳۵۹ و وقوع جنگ تحمیلی که با حمایت قدرت‌های سیاسی و نظامی جهان صورت گرفت، کشور عزیز ما را با شرایطی مواجه کرد که سرزمین، هویت ملی و دینی، موجودیت ما و میهن عزیزمان را با خطر روبه‌رو ساخت؛ به گونه‌ای که تمام نهادها و سازمان‌های نظامی و غیرنظامی کشور درگیر این موضوع شدند. دشمنی قدرت‌ها و استکبار جهانی با انقلاب و نظام جمهوری اسلامی و وقوع جنگ تحمیلی، وزارت آموزش و پرورش را در مسیر همکاری و برنامه‌ریزی مشترک با سپاه پاسداران انقلاب اسلامی (سپج) قرار داد تا از این طریق، دانش‌آموزان را برای دفاع از دین و سرزمینشان ترغیب و آماده کند؛ گفتنی است که درس «آمادگی دفاعی» یکی از نتایج این همکاری و هم‌فکری مشترک بود.

پس از پایان جنگ تحمیلی و با توجه به ادامه‌ی تهدیدهای قدرت‌های بزرگ در اشکال و ابعاد گوناگون، برای ضرورت آشنایی دانش‌آموزان با موضوع دفاع و مسائل مربوط به آن، در جلسه‌ی شماره‌ی ۵۱۶ شورای عالی آموزش و پرورش، نحوه‌ی ادامه و چگونگی اجرای درس آمادگی دفاعی به تصویب این شورا رسید. براساس رأی صادره به وسیله‌ی شورای عالی آموزش و پرورش، درس «آمادگی دفاعی» جزو دروس الزامی پسران در پایه‌های سوم راهنمایی و اول و دوم متوسطه قرار گرفت (در مرحله‌ی اجرا، مجموع ۶۰ ساعت مصوب شورای عالی آموزش و پرورش برای پایه‌های اول و دوم متوسطه، در پایه‌ی دوم متوسطه متمرکز شد).

یک سال پس از مصوبه‌ی شورای عالی آموزش و پرورش، قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در تاریخ ۲۱ مهر ۱۳۷۰ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. براساس ماده‌ی ۶۴ این قانون، آموزش و پرورش موظف است با هماهنگی و نظارت سپاه نسبت به اجرای آموزش‌های تئوری و عملی در زمینه‌های دفاع نظامی و غیرنظامی برای دانش‌آموزان، به منظور تحقق بخشیدن به تشکیل ارتش ۲۰ میلیونی، اقدام کند.

به موجب قانون، درس آمادگی دفاعی برای پسران دوره‌ی راهنمایی با دو ساعت آموزش در هفته و برای پسران دوره‌ی متوسطه با سه ساعت آموزش در هفته تصویب شد. هم‌چنین، در این ماده‌ی قانونی، پیش‌بینی شده که با تصویب آیین‌نامه‌ی اجرایی

درس آمادگی دفاعی،
منحصر به دوران گذشته
و زمان جنگ نیست،
بلکه وجود این درس در
هر دوره و زمانی، برای
دانش‌آموزان لازم و
مفید است

وبگاه نامی آموزش آمادگی دفاعی

در طول تاریخ، یکتاپرستان و عدالت‌خواهان و مراکز عبادی آن‌ها، به این علت که سد راه خودخواهان و ستمگران بوده است، مورد بغض و کینه‌ی ظالمان بوده‌اند. در همین باره، خداوند در آیه‌ی ۴۰ از سوره‌ی حج می‌فرماید: «اگر خداوند بعضی از مردم را با بعضی دیگر دفع نمی‌کرد، صومعه‌ها، کلیساها، کنیسه‌ها و مساجدی که نام خدا در آن‌ها بسیار برده می‌شود، سخت ویران می‌شد و قطعاً خدا به کسی که (دین) او را یاری کند، یاری می‌دهد، چرا که او سخت نیرومند و شکست‌ناپذیر است.»

همان‌طور که خداوند در قرآن می‌فرماید، یکی از موارد تهاجم به مردم، حمله به اعتقادات و نمادهای اعتقادی آن‌هاست و با توجه به این که ماهیت جنگ‌ها و تهدیدها در دنیای امروز بیش از آن که نظامی باشد، فرهنگی است، آمادگی برای دفاع هم باید بر همان اساس برنامه‌ریزی شود. به همین دلیل، جوانان سرزمین ما که بخش اعظم آن‌ها را دانش‌آموزان تشکیل می‌دهند، باید با پیروی و تبعیت از حضرت **آیت الله خامنه‌ای**، پرچم‌دار ولایت و محور اتحاد مسلمین، در عصر حاضر، در قدم اول، انواع تهدیدهای

در انسان مؤمن دفاع، علاوه بر عکس‌العملی فطری برای حفظ جان، عمل و اقدامی هوشمندانه و مبتنی بر عقل و منطق است که در عرصه‌ی دین و برای رسیدن به کمال، رنگ و بوی عبادت و جهاد به خود می‌گیرد

دنیای امروز را بشناسند و در قدم بعدی، آمادگی لازم را برای مقابله و خنثاسازی این تهدیدها کسب کنند.

از طرف دیگر در عصر حاضر، پدافند غیرعامل به عنوان دفاع بدون استفاده از سلاح‌های جنگی، یکی از محورهای مهم دفاع همه جانبه در کشور ماست که شناخت مؤلفه‌های آن برای تمام مردم و خصوصاً جوانان این سرزمین ضروری است. این امر مهم نیز یکی از اهداف اساسی برنامه‌ی درسی آمادگی دفاعی به شمار می‌رود.

در سیره‌ی پیامبر مکرم اسلام (ص) نیز شیوه‌های دفاعی متعددی مشاهده می‌شود. برای نمونه، در صدر اسلام، وقتی آن حضرت و پیروان ایشان احساس کردند وضعیت و شرایط در سرزمین مکه برای حفظ اعتقادات و بسط و گسترش اسلام مناسب نیست، روش دیگری را انتخاب کردند و هجرت را برگزیدند، تا بدین‌وسیله دین و اعتقادات خود را حفظ کنند. اما زمانی که عده و عده‌ی آن‌ها به تعداد و شرایط مناسبی رسید، برای تثبیت دین اسلام در سرزمین وحی، با شعار صلح و برادری به مکه بازگشتند.

در سیره‌ی **امام علی (ع)** نیز رفتار صلح‌طلبانه مشاهده می‌شود. آن‌جا که در نامه‌ی خطاب به **مالک اشتر** می‌فرماید: «هرگز پیشنهاد صلح از طرف دشمن را که خشنودی خدا در آن است رد مکن؛ که آسایش رزمندگان و آرامش فکری تو و امنیت کشور در صلح تأمین می‌گردد» [نهج‌البلاغه، نامه‌ی ۵۳].

ما نیز براساس سنت و سیره‌ی پیامبر (ص) و امامان (ع) طالب صلح هستیم، اما صلح‌طلبی را در کنار پای‌بندی به سایر ارزش‌های متعالی اسلام جست‌وجو می‌کنیم. بنابراین، ما نمی‌توانیم صلح را فقط برای خود بخواهیم و در مقابل ظلم و ستم به سایر مسلمانان و مظلومان بی‌توجه باشیم. آیا ما اجازه داریم که صلح‌طلب باشیم، اما نسبت به این فرمایش نبی مکرم اسلام (ص) که می‌فرماید: «هر کس صبح کند و نسبت به امور مسلمین اهتمام نداشته باشد، مسلمان نیست»^۱، بی‌تفاوت باشیم؟

آیا بروز واکنش مناسب نسبت به ظلمی که در حق مردم مظلوم افغانستان، عراق، فلسطین و... می‌شود، مصداق توجه به امور مسلمین نیست؟

آیا ایستادگی و اعتراض نسبت به اشتغال سرزمین ملت مظلوم فلسطین، مصداق اهتمام به امور مسلمین نیست؟

بنابراین، ما برای عمل به منویات اسلام نمی‌توانیم منتظر تأیید یا عدم تأیید آن توسط قدرت‌های حاکم بر مناسبات جهانی دنیای امروز باشیم، زیرا خداوند حکیم در آیات قرآن کریم، تکلیف ما را در این باره به صراحت روشن کرده است و می‌فرماید: «هرگز یهود و نصارا از شما راضی نمی‌شوند، مگر آن که از کیش آن‌ها پیروی کنی» [بقره، آیه‌ی ۱۲۰].

برنامه‌ی درسی آمادگی دفاعی سعی دارد ضمن بیان صلح‌طلبی اسلام، دانش‌آموزان را هوشیار کند تا فریب بازی‌گردانان دنیای به ظاهر متمدن امروز را نخورند. در این زمینه، کلام امام علی (ع) برای برنامه‌ریزان این درس بسیار راهگشاست. آن‌جا که پس از توصیه به مالک اشتر برای صلح‌طلبی می‌فرماید: «لکن زنهار! زنهار! از دشمن پس از آشتی کردن، زیرا گاهی دشمن نزدیک می‌شود تا غافل گیر کند، پس دوراندیش باش و حسن ظن خود را متهم کن (به دشمن سوء ظن داشته باش)» [نهج‌البلاغه، نامه‌ی ۵۳].

در این راستا، اگر به گوشه گوشه‌ی این کره‌ی خاکی دقت کنیم، مشاهده خواهیم کرد که دنیای امروز، لبریز از فتنه‌های کوچک و بزرگی است که کرامت، حریت و انسانیت بشر را نشانه گرفته‌اند.

در این دنیای پر فتنه، ما منتظریم تا آن یگانه‌ی عدالت‌گستر ظهور کند و با حکومتش، صلح، عدالت، دوستی و امنیت را در سرتاسر جهان حاکم کند.

ما بر این باوریم که تمام جوانان منتظری که به آن پرچمدار بزرگ عشق می‌ورزند و برای قیامش لحظه‌شماری می‌کنند، باید آماده‌ی دفاع از آرمان‌ها و اعتقادات خویش باشند؛ زیرا ظهور **حضرت مهدی (عج)** و گسترده شدن عدالت، صلح و دوستی، به سادگی و بدون آمادگی و همراهی پیروانش اتفاق نمی‌افتد.

بنابراین، نگاه اسلام به سوی صلح و دوستی است. اگر این صلح همراه با عزت و حفظ همه‌ی شئون دینی و ملی ما باشد، از آن استقبال می‌کنیم، اما اگر مستکبران خودخواه بخواهند به بهانه‌ی ایجاد صلح، نسبت به مسلمانان و ارزش‌های دینی و ملی ما تعرضی داشته باشند، ما مکلفیم که از دین، سرزمین و عزت و حرمت مسلمین دفاع و در برابر آن‌ها مقاومت و پایداری کنیم؛ همان‌گونه که **امام حسین (ع)** و یارانش در کربلا حماسه‌ی مقاومت و ایثار آفریدند و به فیض عظیم شهادت نایل شدند، اما تسلیم دشمن نشدند و تن به ذلت و خواری در برابر ظالمان ندادند.

در پایان ذکر این نکته ضروری است که آموزش مهارت‌های زندگی به دانش‌آموزان، یکی از وظایف اساسی آموزش و پرورش است که بخشی از آن باید در کتاب‌های درسی به فراگیرندگان ارائه شود و با توجه به این که «دفاع» یکی از ضروریات زندگی و از مهارت‌هایی است که همه‌ی افراد باید با مسائل مربوط به آن آشنا باشند، ضرورت دارد تا جوانان جامعه‌ی ما برای نیل به حیات طیبه، نسبت به موضوع دفاع شناخت، نگرش و مهارت لازم را کسب کنند.

هم‌چنین، بخش دیگری از مهارت‌های زندگی، مهارت‌های مربوط به دفاع در برابر زلزله و آموختن کمک‌های اولیه و امداد و نجات است که این موارد نیز در برنامه‌ی درسی آمادگی دفاعی به دانش‌آموزان آموزش داده می‌شود. بنابراین، درس آمادگی دفاعی در پی آن است که دانش‌آموزان:

- نسبت به تهدیدات عصر حاضر و دوستان و دشمنان میهن شناخت کافی کسب کنند؛

- به روحیه‌ی غیرتمندی، سلحشوری، وطن‌دوستی و اعتمادبه‌نفس در مقابل دشمنان خود و ملت دست یابند؛

- به هویت دینی و ملی خود مباهات کنند؛

- انسان‌هایی و ولایت‌مدار، منتظر، معتقد به جهاد و شهادت‌طلب بار آیند؛

تا بتوانند در مسیری حرکت کنند که رضایت خداوند در آن است و مقصد آن حیات طیبه است.

توجه به دلایل و نکات ذکر شده، ما را به این نتیجه می‌رساند که ضرورت وجود درس آمادگی دفاعی، منحصر به دوران گذشته و زمان جنگ نیست، بلکه وجود این درس در هر دوره و زمانی، برای دانش‌آموزان لازم و مفید است.

پی‌نوشت

۱. من اصبح و لم یهتّم بامور المسلمین فلیس بمسلم

دفتر انتشارات کمک آموزشی

با مجله‌های رشد آشنا شوید

مجله‌های رشد توسط دفتر انتشارات کمک آموزشی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وابسته به وزارت آموزش و پرورش تهیه و منتشر می‌شوند:

مجله‌های دانش‌آموزی

(به صورت ماهنامه و ۸ شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

رشد یک (برای دانش‌آموزان آمادگی و پایه‌ی اول دوره‌ی دبستان)

رشد دوم (برای دانش‌آموزان پایه‌های دوم و سوم دوره‌ی دبستان)

رشد سوم (برای دانش‌آموزان پایه‌های چهارم و پنجم دوره‌ی دبستان)

رشد نوجوان (برای دانش‌آموزان دوره‌ی راهنمایی تحصیلی)

رشد جوان (برای دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه‌ی پیش‌دانشگاهی)

مجله‌های بزرگسال عمومی

(به صورت ماهنامه و ۸ شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

♦ رشد آموزش ابتدایی ♦ رشد آموزش راهنمایی تحصیلی ♦ رشد تکنولوژی

آموزشی ♦ رشد مدرسه فردا ♦ رشد مدیریت مدرسه ♦ رشد معلم

مجله‌های بزرگسال اختصاصی

(به صورت فصلنامه و ۴ شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

- ♦ رشد برهان راهنمایی (مجله ریاضی برای دانش‌آموزان دوره‌ی راهنمایی تحصیلی)
- ♦ رشد برهان متوسطه (مجله ریاضی برای دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه)
- ♦ رشد آموزش قرآن ♦ رشد آموزش معارف اسلامی ♦ رشد آموزش زبان و ادب فارسی ♦ رشد آموزش هنر ♦ رشد مشاور مدرسه ♦ رشد آموزش تربیت بدنی ♦ رشد آموزش علوم اجتماعی ♦ رشد آموزش تاریخ ♦ رشد آموزش جغرافیا ♦ رشد آموزش زبان ♦ رشد آموزش ریاضی ♦ رشد آموزش فیزیک ♦ رشد آموزش شیمی ♦ رشد آموزش زیست‌شناسی ♦ رشد آموزش زمین‌شناسی ♦ رشد آموزش فنی و حرفه‌ای ♦ رشد آموزش پیش‌دبستانی

مجله‌های رشد عمومی و اختصاصی برای آموزگاران، معلمان، مدیران و کارکنان اجرایی مدارس، دانشجویان مراکز تربیت معلم و رشته‌های دبیری دانشگاه‌ها و کارشناسان تعلیم و تربیت تهیه و منتشر می‌شوند.

♦ نشانی: تهران، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره‌ی ۴ آموزش و پرورش، پلاک ۲۶۶، دفتر انتشارات کمک آموزشی.

♦ تلفن و نمابر: ۰۲۱ - ۸۸۳۰۱۴۷۸